

Johanna Rosenqvist
Susanna Slama
Anu Haavisto

Användningen av kognitiva test vid psykologiska utredningar av barn och unga på svenska i Finland – en översikt

Höjdpunkter

- Psykologer som jobbar med kognitiva utredningar av barn i Svenskfinland fyllde i en enkät angående testbruk. Tiden som användes till utredningar varierade. Hälften använde ca 10–40 % och hälften 50–100 % av arbetstiden på utredningar.
- De finlandssvenska psykologerna använde de vanligaste kognitiva begåvningsstesten. Användningen av testet WISC, riktat till barn i skolåldern, och det barnneuropsykologiska testet NEPSY var utbredd. Ungefär hälften av respondenterna använde också testet WPPSI, vilket används vid utredning av barn under skolåldern.
- Det finns inga psykologiska kognitiva test utvecklade eller normerade för finlandssvenskar.
- Resultaten av enkäten visade att det fanns avsevärd variation i användningen av kognitiva test. Vissa psykologer använde rikssvenska testversioner, vissa finska testversioner och vissa en kombination av olika testversioner. Både nya och äldre testversioner var i bruk.
- Det fanns även variation i vilka normer psykologer använde. De flesta respondenterna uppgav att de använder främst eller enbart normer från svenska eller finska test. Ca 10 % uppgav däremot att de jämför testresultat med både svenska och finska normer.
- Psykologer uppmanas vara medvetna om skillnaderna mellan olika test och normer samt att i utlåtandet skriva ut vilka testversioner de använder. Rekommendationer gällande utredningar på svenska i Finland kunde stödja finlandssvenska psykologers arbete och stärka de finlandssvenska utredningarnas tillförlitlighet.

Psykologiska utredningar kan göras då ett barn har svårigheter i skolan eller vardagen. Vid utredning av exempelvis inlärningssvårigheter använder psykologen kognitiva test. De vanligaste psykologiska kognitiva testen (WISC, WPPSI och NEPSY) är utgivna på svenska i Sverige och på finska i Finland, men för finlandssvenskar finns inga egna versioner. Syftet med denna enkätstudie var att utreda vilka testversioner som används vid kognitiva psykologiska utredningar av barn i Svenskfinland. Respondenterna var 61 psykologer som jobbar med kognitiva utredningar av barn på svenska i Finland. Resultaten av enkäten visar att användningen varierar avsevärt, med vissa regionala skillnader. Största andelen respondenter använde endast svenska test, en del endast finska test och andra använde sig av en kombination. Både nyare och äldre test var i bruk. Speciellt gällande WISC var användningen brokig, medan hälften av respondenterna uppgav sig använda de nyaste svenska versionerna WPPSI-IV och NEPSY-II. I enkäten framkom det att många respondenter upplevde framför allt språkliga deltest som problematiska att använda med finlandssvenska barn. Eftersom olika språkversioner av kognitiva test med olika normer är i bruk rekommenderas finlandssvenska psykologer att beakta skillnaderna mellan testen samt att i utlåtanden skriva vilken testversion som använts. Officiella rekommendationer angående finlandssvenska utredningar kunde stödja psykologer som arbetar på svenska i Finland.

Nyckelord: kognitiva test, finlandssvenska, WISC, WPPSI, NEPSY

INLEDNING

Utredningar av kognitiva färdigheter är en vanlig del av många finländska psykologers arbete (Kuuskorpi, 2012). I sådana utredningar används publicerade och standardiserade test. I Finland finns det kognitiva test som är standardiserade på finska och i Sverige finns motsvarande på svenska. Däremot finns det i allmänhet inte egna testversioner tillgängliga för den finlandssvenska befolkningen. Finlandssvenska psykologer blir därför tvungna att välja mellan olika testversioner. Målsättningen med denna enkätstudie var att utreda vilka testversioner psykologer använder vid kognitiva utredningar av finlandssvenska barn, eftersom denna information saknas. Osäkerhet och variation kring testförfarande i Svenskfinland kan medföra bristande tillförlitlighet vid utredningarna och variation i diagnostik och stödbeslut.

Enligt en undersökning som gjordes år 2007 som en del av en doktorsavhandling av Kuuskorpi (2012) använde 84 % av psykologerna i Finland test i sina jobb, men användningen varierade beroende på bransch. Utredningar och därmed användning av test ingick vanligen i arbetsbilden vid skol- och neuropsykologiskt arbete, medan man till exempel inom psykoterapeutiskt arbete mera sällan använde test. Inom traditionella barnpsykiatrijobb inom skola, familjerådgivning och hälso- och sjukvård varierade testanvändningen, men de flesta avsatte ca 10–50 % av arbetstiden på utredningar. Inom neuropsykologiskt arbete använde nästan alla test i sina jobb, åtminstone i någon mån. Yngre psykologer avsatte också mera arbetstid på utredningar än sådana som verkat längre i yrket (Kuuskorpi, 2012). Att utföra

utredningar är vanligt också på andra håll i världen. Bland annat i USA utför drygt 90 % av skolpsykologer (Farmer m.fl., 2021) och kliniska neuropsykologer (Rabin m.fl., 2016) utredningar i sina jobb. Användningen av kognitiva test är alltså generellt sett en viktig del av psykologers arbete.

I kognitiva utredningar används ofta intelligenstest och neuropsykologiska test. Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC; Wechsler, 2016), riktat till 6–16-åriga barn, anses vanligen vara det mest använda kognitiva intelligenstestet i världen för barn (van de Vijver m.fl., 2019). Med 2–7-åringar används Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence (WPPSI; Wechsler, 2014). Också det barnneuropsykologiska testet NEPSY-II (Korkman m.fl., 2011), för 3–16-åringar, är i utbredd användning i stora delar av västvärlden. Av de närmare 300 psykologiska testmetoder och frågeformulär som är i användning i Finland hör WISC, WPPSI och NEPSY till de vanligaste kognitiva testen (Kuuskorpi, 2012). Det samma gäller även i USA, där det påvisats att ungefär 80 % av skolpsykologerna använde WISC-V; 35,5 % använde WPPSI-V och nästan 22 % använde NEPSY-II (Ben-son m.fl., 2019).

Alla kulturella grupper runt om i världen har naturligtvis inte egna testversioner och normer. Av forskningslitteraturen kan bland annat utläsas att egna versioner av WISC inte finns i Sydafrika (Shuttleworth-Edwards m.fl., 2013) och att man i Nya Zeeland ofta är hänvisad till brittiska eller amerikanska normer (Fernando m.fl., 2003; Ross-McAlpine, 2018). Forskningsresultat antyder samtidigt att det inte är okomplicerat att använda test som är utvecklade och normerade i en annan kultur.

Vi vet att normer skiljer sig åt mellan olika kulturella grupper (bl.a. Pérez-García m.fl., 2019; Roivainen, 2019; Rosenqvist m.fl., 2017). Exempelvis har det påvisats skillnader i testprestationer och därmed i normer mellan finska, italienska och amerikanska NEPSY-II (Rosenqvist m.fl., 2017). Också då man jämfört prestationer i olika test hos barn från Sydafrika och Nya Zeeland med amerikanska och brittiska normer har vissa skillnader framkommit (Fernando m.fl., 2003; Haitana m.fl., 2010; Ross-McAlpine, 2018; Shuttleworth-Edwards m.fl., 2013). Skillnader i testprestationer och normer har framkommit både i språkliga och i visuella uppgifter (t.ex. Roivainen, 2019; Rosenqvist m.fl., 2017; Shuttleworth-Edwards m.fl., 2013). Sammantaget belyser de skillnader som framkommit mellan olika kulturella grupper behovet av kunskap om de testversioner och normer som är i bruk hos en viss kulturell grupp, ifall det inte finns egna testversioner att tillgå. Användning av material som utvecklats för en annan kulturell grupp kan ge missvisande resultat i kliniska sammanhang, dvs., det kan innebära att svårigheter över- eller underskattas.

Testning på svenska i Finland

I Finland handhas utvecklingen av psykologiska test av Hogrefe Psychologien Kustannus. De senaste finska versionerna av de vanligaste kognitiva testen för barn är WISC-IV (Wechsler, 2010), WPPSI-III (Wechsler, 2009) och NEPSY-II (Korkman m.fl., 2008). Dessa har anpassats för och normerats på finska i Finland. I Sverige publiceras testen av Pearson Swednoch praxis för standardiseringen av de svenska testversionerna har varierat ge-

nom åren. I början av 2000-talet använde man sig av brittiska/amerikanska normer för exempelvis WISC-IV och NEPSY-II, medan man för de nyaste versionerna av Wechslertesten, WISC-V och WPPSHV, övergått till att använda gemensamma skandinaviska normer, insamlade i Sverige, Norge och Danmark. Föregångaren till NEPSY-II, NEPSY (Korkman, 2000), hade dock rikssvenska normer. I Tabell 1 pre-

senteras utgivningsår och normbas för de svenska respektive finska versionerna av Wechslerskalorna och NEPSY. Tabellen visar även på en obalans i utgivningen mellan de svenska och finska testversionerna av Wechslertesten: medan man i Sverige publicerat nya versioner av WISC och WPPSI används i Finland i nuläget äldre testversioner.

Då finländska psykologer gör kognitiva ut-

Tabell 1

Utgivningsårtal och normbas för de kognitiva test som används i Svenskfinland

Testversion	Utgivningsårtal	Normer
WISC-V, svensk version	2016	Skandinaviska
WISC-IV, svensk version	2007	Brittiska
WISC-IV, finsk version	2010	Finska
WPPSHV, svensk version	2014	Skandinaviska
WPPSHIII, svensk version	2005	Brittiska
WPPSHIII, finsk version	2009	Finska
NEPSY-II, svensk version	2011	Amerikanska
NEPSY-II, finsk version	2008	Finska
NEPSY, svensk version	2000	Svenska
NEPSY, finsk version	1997	Finska

redningar på svenska står de inför valet att använda svenska test, en översättning av finska test eller eventuellt en kombination av dessa. Medan de finska testen och normerna kan anses återspegla den kultur och exempelvis det skolsystem de finlandssvenska barnen växer upp i, re-

presenterar de svenska testen barnens språkgrupp. Det kan finnas regionala skillnader i hur mycket och hur ofta barnen tar till sig finskspråkig respektive rikssvensk kultur. Därtill kan tvåspråkighet påverka barnens kulturella och språkliga situation. Tvåspråkighet anknyter även till de regio-

nala skillnaderna. Enligt en nyligen publicerad rapport om finlandssvenskar (Saarela, 2021) uppskattas exempelvis drygt 70 % av familjer i huvudstadsregionen med minst en svenskspråkig förälder vara tvåspråkiga. Samma siffra i Åboland samt östra och västra Nyland är runt 50 %. I de olika delarna av Österbotten är siffran ca 20–30 % och på Åland under 10 %. Den variation inom de finlandssvenska regionerna kan naturligtvis påverka utredningarna, bland annat i fråga om val av test och normer.

Frågor kring testanvändning på svenska i Finland har även tidigare varit på tapeten. Vid utvecklandet av WISC-III på finska validerades användningen även för finlandssvenska barn (Puukko, 1999). Så vitt författarna vet skedde detta dock inte då följande testversion, WISC-IV, utvecklades i Finland. Senare har man utrett hur finska WISC-IV fungerar hos 7-åriga och 10–11-åriga finlandssvenska barn. Det visade sig att deltest och index som mäter visuella funktioner samt snabbhets- och arbetsminnesfunktioner är tillförlitliga. De språkliga deltesten, översatta till svenska och med vissa modifieringar (utbyte av ord) (Karlsson m.fl., 2015), var dock problematiska att använda (Delatte, 2015; Mård, 2014). Det verbala indexet i WISC-IV producerade lägre poäng (ca 1 standardavvikelse lägre) än förväntat hos de finlandssvenska barnen jämfört med de finska normerna (Delatte, 2015; Räsänen, 2015). Tillförlitligheten gällande användningen av kognitiva test från Sverige med finlandssvenska barn och ungdomar har hittills inte utretts.

Syfte

Kognitiva utredningar är en vanlig arbetsuppgift bland psykologer som jobbar med barn. Egna versioner av kognitiva test saknas för den finlandssvenska minoriteten och psykologer får därmed ty sig till antingen finska eller rikssvenska test. Eftersom normer kan skilja sig åt mellan olika kulturella grupper och länder kan testresultat variera beroende på vilken testversion som använts. Dessa faktorer kan ha konsekvenser för psykologiska utredningar och de diagnoser och stödformer som baserar sig på dem. För tillfället saknas information om vilka test som aktivt används i Svenskfinland. Syftet med den ifrågavarande studien var därför att genom en enkätstudie utreda användningen av de vanligaste kognitiva testen vid utredningar av finlandssvenska barn. Genom att kartlägga testanvändningen skapas förutsättningar för att förenhetliga de finlandssvenska utredningarna.

Studien utgjorde inledningen på forskningsprojektet *Finlandssvenska elevers prestationer i svenska kognitiva test (The FinSwed Study)*.

METOD

Ett nätbaserat frågeformulär distribuerades den 12 april 2019 per e-post via Finlands psykologförbund till psykologer som jobbar i svensk- och tvåspråkiga områden. Därtill delades länken till frågeformuläret i relevanta finländska psykologgrupper på Facebook. Målgruppen för enkäten var psykologer som jobbar med utredningar av barn och ungdomar på svenska i Finland. Svaren på enkäten inkom mellan 10

april 2019 och 24 mars 2021, och de flesta svarade under perioden april–juni 2019.

Genom frågeformuläret insamlades information om testanvändning i Svensk-finland. Svaren på enkäten användes därtill som underlag vid val av deltest inför datainsamlingen inom forskningsprojektet *The FinSwed Study*. Psykologerna som deltog ombads samtycka till att deras svar behandlas och publiceras anonymt på gruppnivå.

I frågeformuläret ombads psykologerna att med 10 % noggrannhet ange hur stor andel av arbetstiden som utgörs av kognitiva utredningar. Genom flervalsfrågor uppgav de vilka versioner av Wechsler testen och NEPSY de vanligen använder. Om de använde NEPSY-II ombads de att från en lista välja vilka deltest de använder. Därtill uppgav psykologerna vilka normer de använder vid utredningar med Wechsler testen eller NEPSY. Detta genom att välja bland färdiga svarsalternativ, inklusive svarsalternativet "övrigt" som möjliggjorde ett öppet svar. De psykologer som använde finska test med svenskspråkiga barn tillfrågades hur de gör med de språkliga uppgifterna, dvs. om de använder en översättning från finska, om de använder rikssvenska test för dessa uppgifter eller om de gör på något annat vis. Psykologerna ombads med egna ord beskriva och motivera om det finns deltest i de kognitiva testen som de upplever att är problematiska. I formuläret fanns också valfria frågor: psykologerna kunde uppges vilka andra test och frågeformulär de använder vid kognitiva utredningar genom att välja ett eller flera alternativ från en lista, med möjligheten att skriva in ytterligare test/frågeformulär. I frågefor-

muläret ombads psykologerna även fylla i bakgrundsinformation gällande vilken finlandssvensk region de jobbar inom, samt huvudsaklig arbetsplats, ålder och språkförmåga.

Totalt 61 psykologer svarade på enkäten och samtyckte till att deras svar publiceras. Bakgrundsinformation gällande ålder, arbetsplats, region och språkförmåga presenteras i Tabell 2.

Tabell 2

Bakgrundsinformation om respondenterna

Bakgrundsinformation	n (%)
Ålder	
20–29 år	6 (9,8 %)
30–39 år	26 (42,6 %)
40–49 år	19 (31,1 %)
50–59 år	5 (8,2 %)
60– år	4 (6,6 %)
Ålder okänd	1 (1,6 %)
Huvudsaklig arbetsplats	
Skola	25 (40,9 %)
Familje- eller barnrådgivning, hälsocentral	11 (18,0 %)
Specialsjukvård	16 (26,2 %)
Privata sektorn	6 (9,8 %)
Flera sektorer	3 (4,8 %)
Regioner respondenterna jobbar inom	
Huvudstadsregionen	16 (26,2 %)
Västra och östra Nyland	14 (23,0 %)
Åboland	6 (9,8 %)
Åland	6 (9,8 %)
Österbotten	17 (27,9 %)
Flera regioner	2 (3,2 %)
Språkförmåga på svenska	
Modersmål	50 (82,0 %)
Flytande eller god	11 (18,0 %)

RESULTAT

Användning av kognitiva test vid finlandssvenska utredningar

I Tabell 3 presenteras hur stor del av ar-

betstiden som respondenterna bedömde att utgörs av kognitiva utredningar av barn och ungdomar. Resultaten visar att det var vanligt att utföra utredningar som en del av jobbet. Hälften av respondenterna använde 10–40 % av arbetstiden till ut-

redningar, medan hälften uppgav att de använde minst 50 % av sin arbetstid till

utredningar. Få avsatte dock mera än 70 % av arbetstiden på utredningsarbete.

Tabell 3

Respondenternas bedömning av hur stor del av arbetstiden som utgörs av utredningar av barn och ungdomar

Andel av arbetet som utgörs av utredningar	Antal, n (%)
10–20 %	14 (23,0 %)
30–40 %	16 (26,2 %)
50–60 %	22 (36,1 %)
70–80 %	7 (11,5 %)
90–100 %	2 (3,2 %)

Notering. Ingen av respondenterna uppgav att de använder 0 % av tiden på utredningar, eftersom frågeformuläret riktades specifikt till psykologer som utför kognitiva utredningar av finlandssvenska barn.

Av samtliga respondenter använde totalt 86,9 % någon version av WISC och 47,5 % någon version av WPPSI. NEPSY eller NEPSY-II användes av 88,5 %.

Användningen av Wechsler testen. Av de 53 respondenter som hade WISC i bruk använde 52,8 % den senaste svenska versionen (WISC-V), 47,2 % den tidigare svenska versionen (WISC-IV) och 39,6 % den senaste versionen som finns tillgänglig på finska (WISC-IV). Totalt blir detta över 100 %, eftersom 37,7 % använde kombinationer av dessa test, vilket presenteras i Tabell 4.

Tabell 4

Användningen av WISC (n = 53), WPPSI (n = 29) och NEPSY (n = 54) i Svenskfinland

Testanvändning i Svenskfinland	n (%)
Användningen av WISC	
WISC-V svenska	18 (34,0 %)
WISC-IV svenska	12 (22,6 %)
WISC-IV svenska och finska	10 (18,9 %)
WISC-V svenska och WISC-IV finska	7 (13,2 %)
WISC-IV finska	3 (5,7 %)
WISC-V svenska och WISC-IV svenska	2 (3,8 %)
WISC-V svenska och WISC-IV svenska och finska	1 (1,9 %)
Användningen av WPPSI	
WPPSI-IV svenska	15 (51,7 %)
WPPSI-III svenska	4 (13,8 %)
WPPSI-IV svenska och WPPSI-III finska	4 (13,8 %)
WPPSI-III finska	3 (10,3 %)
WPPSI-III svenska och finska	2 (6,9 %)
WPPSI-IV svenska och WPPSI-III svenska	1 (3,4 %)
Användningen av NEPSY	
NEPSY-II svenska	28 (51,9 %)
NEPSY-II svenska och finska	14 (25,9 %)
NEPSY-II finska	6 (11,1 %)
NEPSY-II svenska och finska samt NEPSY svenska	2 (3,7 %)
NEPSY-II finska och NEPSY svenska	2 (3,7 %)
NEPSY-II svenska och finska samt NEPSY finska	1 (1,9 %)
NEPSY svenska	1 (1,9 %)

Notering. Procentenheterna anger andelen användare i förhållande till totala antalet användare av det ifrågasvarande testet. I de fall finska test användes var det frågan om en översättning till svenska.

Gällande WPPSI uppgav 29 respondenter att de använde testet. Av dem använde 68,9 % den senaste svenska versionen (WPPSI-IV); 24,1 % använde den tidigare svenska versionen (WPPSI-III) och 31,0 % den senaste finska versionen (WPPSI-III). Såsom presenteras i Tabell 4 använde en majoritet av psykologerna sig av endast en version av WPPSI, och drygt hälften då enbart den senaste svenska versionen. Det förekom dock även att man använde sig av en kombination av test (24,1 % av respondenterna).

Användningen av svenska och finska versioner av Wechsler-testen varierade därtill mellan olika regioner, vilket presenteras i Tabell 5. Finska versioner och en blandning av språkversionerna har kombinerats i tabellen, eftersom så få respondenter per region använde endast finska testversioner. I tabellens kategorier ingår både nyare och äldre versioner av ett visst test (t.ex. "WISC svensk version" innefattar de svenska testversionerna av både WISC-V och WISC-IV). Av tabellen kan utläsas att man på Åland använde enbart och i Åboland främst svenska testversioner. I övriga regioner varierade användningen så att endast finska testversioner eller en kombination av svensk och finsk version var i bruk, utöver svenska test. I huvudstadsregionen använde en majoritet av WISC-användarna finska eller blandade språkversioner, medan användningen av endast svenska testversioner var i majoritet i samtliga övriga regioner. Vad gäller WPPSI användes främst svenska versioner i de flesta regioner.

På frågan om vilka normer de använder i utredningar med WISC och WPPSI (N = 61) uppgav 9,8 % att de jämför testresultatens råpoäng med normer från både

det finska och det svenska testet. Övriga respondenter använde antingen uteslutande eller främst ena språkversionens normer.

Tabell 5

Testanvändningen fördelad över olika finlandssvenska regioner

	Huvud- stads- regionen	Västra och östra Nyland	Åboland	Åland	Öster- botten	Alla regioner
Totalt antal respondenter	16 ^a (26,2 %)	14 ^a (23,0 %)	6 ^a (9,8 %)	6 ^a (9,8 %)	17 ^a (27,9 %)	61^b
Användningen totalt, n (%)						
WISC	13 (81,3 %)	12 (85,7 %)	6 (100,0 %)	4 (66,7 %)	16 (94,1 %)	53^a (86,9 %)
WPPSI	6 (37,5 %)	8 (57,1 %)	3 (50,0 %)	3 (50,0 %)	8 (47,1 %)	29^a (47,5 %)
NEPSY	13 (81,3 %)	13 (92,9 %)	6 (100,0 %)	5 (83,3 %)	15 (88,2 %)	54^a (88,5 %)
Användningen av WISC, n (%)						
WISC svensk version	3 (23,1 %)	7 (58,3 %)	6 (100,0 %)	4 (100,0 %)	11 (68,8 %)	32 (60,4 %)
WISC finsk version eller svensk och finsk version	10 (76,9 %)	5 (41,7 %)	-	-	5 (31,3 %)	21 (39,6 %)
Användningen av WPPSI, n (%)						
WPPSI svensk version	4 (66,7 %)	6 (75,0 %)	<i>rapporteras ef</i>	3 (100,0 %)	4 (50,0 %)	20 (69,0 %)
WPPSI finsk version eller svensk och finsk version	2 (33,3 %)	2 (25,0 %)	<i>rapporteras ef</i>	-	4 (50,0 %)	9 (31,0 %)
Användningen av NEPSY, n (%)						
NEPSY svensk version	4 (30,8 %)	8 (61,5 %)	<i>rapporteras ef</i>	5 (100,0 %)	6 (40,0 %)	29 (53,7 %)
NEPSY finsk version eller svensk och finsk version	9 (69,2 %)	5 (38,5 %)	<i>rapporteras ef</i>	-	9 (60,0 %)	25 (46,3 %)

Notering. I tabellen är de språkversioner som är i bruk indelade i två kategorier: svenska och övriga. Alla procentenheter anger den procent av respondenterna inom en viss region som använder det ifrågasvarande testet, förutom undantagen som anges skilt.

^a Dessa procentandelar är uträknade i förhållande till alla respondenter ($N = 61$).

^b Två respondenter uppgav att de arbetar i ett flertal regioner. Deras svar är inte medräknade i denna tabell, förutom i kolumnen för alla regioner.

^c Användningen av WPPSI och NEPSY rapporteras inte för Åboland på grund av få respondenter per grupp.

Användningen av NEPSY. Av de 54 respondenter som använde någon version av NEPSY var det sammanlagt 83,3 % som hade den svenska versionen av NEPSY-II i bruk. Många använde både svenska och finska NEPSY-II och några kombinerade dem också med den äldre testversionen NEPSY (sammanlagt 31,5 %), vilket presenteras i Tabell 4. Finska versionen av NEPSY-II användes sammantaget av 46,3 % av respondenterna, ensamt eller i kombination med andra testversioner. Andelen respondenter som endast använde en språkversion av NEPSY-II var 51,9 % för det svenska och 11,1 % för det finska testet. I flera regioner hade både svenska och finska testversioner stor utbredning. I huvudstadsregionen och i Österbotten använde en minoritet av psykologerna enbart den svenska versionen, medan det motsatta gällde i västra och östra Nyland (se Tabell 5). Användningen av endast finska testversioner förekom i alla regioner, förutom på Åland, men det var vanligare att kombinera svenska och finska versioner (påvisas ej i Tabell 5 p.g.a. litet antal personer).

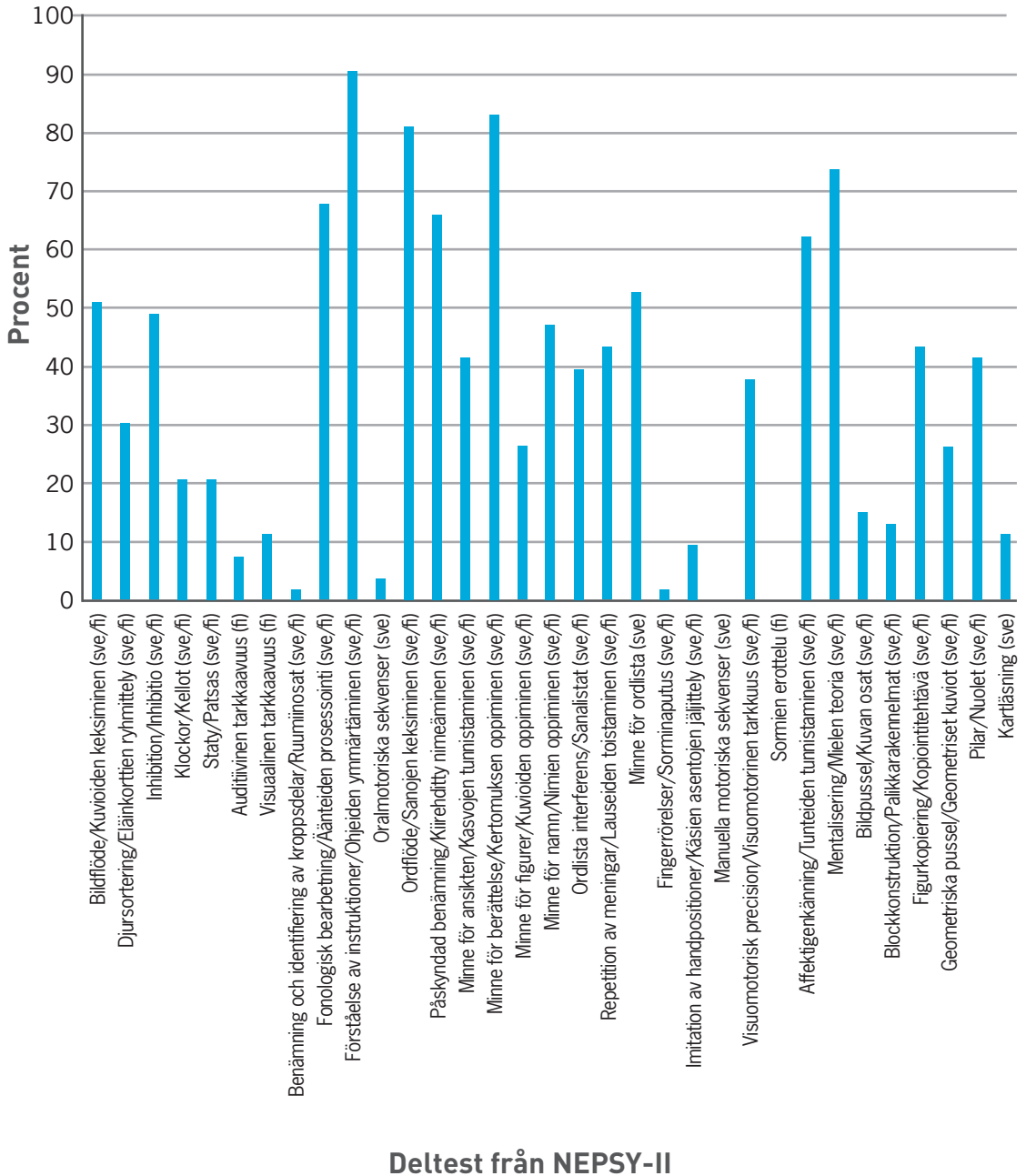
På frågan om vilka normer respondenterna använder vid testning med NEPSY-II/NEPSY ($N = 54$) uppgav 11,1 % att de jämför råpoäng i deltesten med både svenska och finska normer. Övriga använde normerna endast eller i huvudsak från antingen den svenska eller den finska testversionen.

De respondenter som använde NEPSY-II ombads kryssa i vilka deltest de regelbundet använder i utredningar av finlandssvenska barn. Resultatet visas i Figur 1. De vanligaste deltest som regelbundet användes av över 70 % av respondenterna var Förståelse av instruktioner, Ordflöde,

Minne för berättelse och Mentalisering.

Figur 1

Användningen av deltest från NEPSY-II

Deltest från NEPSY-II

Språkliga uppgifter. Psykologerna kunde även besvara en fråga om hur de gör med språkliga uppgifter, i de fall där de använder finska test i sina testningar med svenskspråkiga barn. Av 28 respondenter angav mer än hälften (60,7 %) att de använder de rikssvenska testen för alla eller vissa av de språkliga uppgifterna och för övriga deltest de finska testen. Resten (39,3 %) uppgav att de använder en översättning av de finska språkliga uppgifterna.

Problematiska deltest. Psykologerna ombads med egna ord beskriva vilka deltest de upplever som problematiska då de utreder finlandssvenska barn. Många av de sammanlagt 35 psykologer som svarade lyfte fram att språkliga deltest överlag är problematiska. Det deltest som upplevdes vara mest problematiskt var Ordföråd i Wechslertesten, både i de svenska och i de finska versionerna. Många upplevde att de ord barnen ombeds förklara i testet inte motsvarar kunskaperna hos finlandssvenska barn, eller att svårighetsgraden inte är korrekt för denna grupp. Även andra språkliga deltest både från Wechslertesten (speciellt Information) och från NEPSY-II (speciellt Påskyndad benämning, Fonologisk bearbetning, Ordflöde och Förståelse av instruktioner) uppgavs som problematiska. Frågan om hur man ska hantera kulturbundna frågor eller aspekter i testen lyftes fram. Också vissa visuella deltest påtalades som problematiska, exempelvis Blockmönster i Wechslertesten, eftersom respondenterna upplevde att resultatet inte känns tillförlitligt. Överlag lyfte flera psykologer fram problematiken med normerna: Normerna skiljer sig åt mellan testversioner från Fin-

land och Sverige. En del nämnde att barn i vissa fall får högre poäng när normerna från svenska test används, jämfört med finska normer eller med barnets funktionsförmåga. Därtill poängterades att de nyaste versionerna av Wechslertesten inte ännu har utkommit i Finland, vilket försvårar jämförelser.

Användningen av andra test och frågeformulär

Utöver Wechslertesten och NEPSY använder finlandssvenska psykologer sig av andra test då de utreder finlandssvenska barn. I tillägg till olika bordsbundna test används också frågeformulär, i vilka barnet/ungdomen själv, föräldrarna eller läraren fyller i information om barnet. I den bifogade tabellen (Bilaga 1, extramaterial på nätet) presenteras de vanligaste test och frågeformulär som respondenterna uppgav att de använde.

DISKUSSION

Syftet med denna enkätstudie var att kartlägga testanvändningen hos psykologer som jobbar med barn i Svenskfinland. Detta är viktigt eftersom det för de vanligaste kognitiva testen inte finns specifika testversioner eller normer för den finlandssvenska minoriteten. I nuläget finns inte heller officiella rekommendationer för testningar på svenska i Finland. Detta medför att psykologer är tvungna att göra individuella avvägningar och välja mellan testversioner från Sverige och Finland.

Resultaten av enkäten belyser att WISC är i utbredd användning vid kognitiva utredningar i Svenskfinland, vilket mot-

svarar situationen i Finland i övrigt samt i många andra länder (Benson m.fl., 2019; Kuuskorpi, 2012; van de Vijver m.fl., 2019). Överlag uppgav så gott som alla respondenter att de vid utredningar använde sig av Wechsler-test (WPPSI eller WISC) och därtill var även det barnneuropsykologiska testet NEPSY-II/NEPSY i utbredd användning. Olika versioner av dessa test var i bruk i Svenskfinland. Speciellt vid utredningar av skolbarn med testet WISC användes många test- och språkversioner samt kombinationer av dessa (se Tabell 4). Den nyaste svenska testversionen, WISC-V, hade den största andelen användare, men över en femtedel av respondenterna använde endast svenska WISC-IV, utgivet år 2007 med brittiska normer. Däremot var användningen av både testet WPPSI för barn under skolålder samt det neuropsykologiska testet NEPSY mera enhetlig: ungefär hälften av användarna hade endast den senaste svenska versionen, WPPSI-IV eller NEPSY-II, i bruk. En kombination av finska och svenska versioner eller en kombination av nyare och äldre versioner av WPPSI och NEPSY användes dock också. Det är värt att notera att i vissa fall kan olika testversioner medvetet användas för att göra en bredare utredning. Exempelvis finns vissa deltest i den äldre versionen av NEPSY, men inte i den nyare NEPSY-II. Därtill kan man parallellt använda äldre och nyare testversioner då man bekantar sig med ett nytt givet test.

Det fanns även regionala variationer i testanvändning. De respondenter som använde finska eller en blandning av finska och svenska testversioner fanns främst i huvudstadsregionen, övriga Nyland samt i Österbotten. Respondenter från Åboland och Åland uppgav däremot nästan uteslu-

tande att de använde svenska test. Eftersom Österbotten allmänt sett kan anses vara en starkt svenskspråkig region (Leinonen & Tandefelt, 2007) med stora influenser från Sverige bland annat via svensk media, är det intressant att finska test används i så hög grad där. Nyland och huvudstadsregionen har en mera utbredd tvåspråkighet än Österbotten (Saarela, 2021), vilket åtminstone delvis kan förklara varför finska test användes i Nyland. Psykologerna i de olika regionerna använde dock oftast en kombination av svenska och finska test, snarare än enbart finska test, även om också det förekom. Detta kunde hänföra sig till de tidigare studierna gällande användningen av finska WISC-IV bland finlandssvenska barn, som visade att de icke-språkliga deltesten verkade vara reliabla att användas bland finlandssvenska barn medan en översättning av språkliga deltest från finskan överestimerade svårigheter (Räsänen, 2015). Dessa fynd kan ha lett till att flera psykologer kombinerar finska och svenska test i utredningar.

Det är värt att notera att även normanvändningen varierade bland psykologerna, delvis som en följd av att olika versioner av de kognitiva testen är i bruk. Då de nyaste rikssvenska Wechsler-skolorna används jämförs de finlandssvenska barnens resultat mot normer insamlade i Sverige, Norge och Danmark. Vid användning av de finska testen jämförs resultaten med finskspråkiga barn från Finland. NEPSY-II samt de tidigare rikssvenska versionerna WISC-IV och WPPSI-III har i sin tur amerikanska eller brittiska normer. Utöver att normbasen skiljer sig åt mellan olika testversioner har också Wechsler-testens faktorstruktur och deltest förändrats och

förnyats genom åren. Exempelvis indelas deltesten i fyra index i WISC-IV och WPP-SI-III, medan de nyaste testversionerna WISC-V och WPPSI-IV har fem index, eftersom det tidigare visuella indexet har uppdelats i spatial och fluid problemlösningsförmåga. Att olika språkversioner av testen, både nya och äldre test, samt test med olika normbas samtidigt är i bruk i Svenskfinland är naturligtvis problematiskt och kan i värsta fall leda till att planering av stödåtgärder, diagnosticering och habilitering varierar beroende på vilken testversion som använts.

Ett exempel på situationer då olika normer används inom en och samma utredning är vid språkliga och visuella deltest: ibland använder psykologerna språkliga deltest från den svenska testversionen och visuella deltest från den finska. Då faller det sig naturligt att man jämför barnets testprestation med normbasen från respektive test. Insamlandet av normmaterial brukar dock variera mellan olika testversioner, och bland annat olika inklusions- och exklusionskriterier samt deltagarprocent påverkar hur strikta normerna blir. Kring 10 % av användarna av Wechsler-test och NEPSY uppgav att de jämför resultat med både svenska och finska normer. Vid dylika jämförelser är det viktigt att vara noggrann. Då nya testversioner av Wechsler-testen publicerats har många deltest uppdaterats och förnyats. Detta innebär att det sällan är möjligt att rakt av jämföra råpoäng med normer från två olika testversioner (exempelvis finska WISC-IV och svenska WISC-V). Även vid jämförelse av olika språkversioner av samma testupplaga (exempelvis svenska och finska WISC-IV eller NEPSY-II) gäller det att vara noggrann – deltesten är inte

alltid exakt likadana. Jämförelserna kräver att deltestets maximala antal poäng, antal frågor, samt frågornas ordningsföljd och innehåll är samstämmiga mellan versionerna (för en mer detaljerad presentation gällande NEPSY-II, se Rosenqvist, 2017).

Orsakerna bakom val av testversion kan variera. Det kan ligga praktiska faktorer bakom valet av test, som testens tillgänglighet på arbetsplatsen. På vissa arbetsplatser och i vissa kommuner kan man ha fört diskussioner och gemensamt fattat beslut om vilka test som används. Det är också möjligt att den utredande psykologen gärna använder en viss test eller språkversion om psykologen har klinisk erfarenhet av den. En begränsning med denna enkätstudie är att det inte frågades om orsaken till att en viss testversion användes. Vi vet alltså inte huruvida psykologerna själva aktivt valt vilka test de använder, eller om deras val beror på utomstående faktorer, som exempelvis tillgänglighet. Av enkäten framkom dock att frågor kring användningen av riks-svenska eller finska test engagerar psykologer som utreder finlandssvenska barn. Många lyfte fram att de upplevde att vissa normer eller specifika deltest, främst deltestet Ordförråd i Wechsler-testen, inte fungerar med denna kulturella grupp och att det är oklart hur man ska göra exempelvis med kulturbundna frågor i testen.

Det är också värt att notera att det inte endast är användningen av olika testversioner som kan påverka diagnostiska frågeställningar utan också olika verbala beskrivningar av resultaten. I psykologutlåtandet är det brukligt att inte skriva ut testpoäng, utan att istället beskriva barnets resultat med hjälp av gemensamt överenskomna verbala beskrivningar. I de

svenska testmanualerna för bland annat WISC-V och WPPSI-IV föreslår man att testresultaten beskrivs verbalt med en indelning som baserar sig på standardavvikelser. Denna indelning skiljer sig delvis från den rekommendation Psykologförbundet i Finland har gett ut gällande de verbala beskrivningarna. Att olika beskrivningar används vid finlandssvenska testningar är förvirrande och kan i värsta fall ha en inverkan på bland annat diagnostisering.

Förutom Wechsler-testen och NEPSY-II/NEPSY använder psykologerna sig även av många andra test och frågeformulär i sina utredningar av finlandssvenska barn (se denna artikels extramaterial, Bilaga 1). De klart vanligaste frågeformulärens som respondenterna uppgav att de använde var 5-15R och Keskittymiskysely – Frågeformulär om koncentrationsförmåga/Pikkukesky. Bland de test som aktivt används nämndes såväl andra kognitiva test (t.ex. Leiter och Bayley) som olika test som relaterar till eller mäter läsning och skrivning (t.ex. FS-DUVAN och Läskedjor). De flesta av testen i Bilaga 1 fanns också nämnda bland test som finländska psykologer använde i den undersökning som år 2007 gjordes av Kuuskorpi (2012), men nu nämndes även vissa test i läsning och skrivning som då inte ännu utkommit. I den tidigare studien nämndes vissa av de frågeformulär de finlandssvenska psykologerna nu lyfte fram. Det är dock oklart huruvida det skett en förändring i användningen av test och frågeformulär hos finlandssvenska psykologer, eftersom det inte har gjorts en motsvarande undersökning bland finlandssvenskar tidigare.

På enkäten svarade 61 psykologer från olika delar av Svenskfinland. Fördelningen motsvarar i det stora hela den

svenskspråkiga befolkningens fördelning i olika regioner överlag (Saarela, 2021). Specifik information om antalet psykologer i Finland med svenska som modersmål eller som jobbar med barn finns tyvärr inte att tillgå. Gällande åldersstruktur fanns det bland respondenterna fler 30–49-åringar och färre över 50-åringar än bland finländska psykologer generellt (Kuuskorpi, 2012). Eftersom samtliga respondenter i denna studie utförde utredningar som en del av jobbet kan detta anses stämma överens med tidigare rapporter om att yngre psykologer använder mera arbetstid på utredningar än personer som verkat längre i yrket (Kuuskorpi, 2012). En stor andel (40,9 %) av respondenterna jobbade inom skolvärlden, vilket är en vanlig befattning i början av karriären och i vilken man ofta utför utredningar. Respondenterna angav hur stor andel av jobbet som utgörs av kognitiva utredningar (se Tabell 3). Eftersom denna studie riktade sig specifikt till psykologer som gör kognitiva utredningar är det dock inte möjligt att ta ställning till huruvida finlandssvenska psykologer gör utredningar i samma utsträckning som finskspråkiga eller internationella kolleger.

Sammanfattning

Utifrån denna enkätstudie kan vi överlag konstatera att testanvändningen varierar i Svenskfinland. Medan vissa psykologer främst använder och fattar beslut utifrån rikssvenska test och normer, använder sig andra främst av en översättning av de finska versionerna eller en kombination av finska och rikssvenska test. Detta medför att det i kliniska sammanhang är viktigt att överväga dessa frågor och att därtill

vara medveten om att standardiseringen av olika testversioner skett i olika länder, på olika språk, under olika tidpunkter och med olika krav gällande t.ex. normsamplets uteslutningskriterier. Det är möjligt att resultatet av en utredning åtminstone delvis hade varit annorlunda om man hade använt en annan testversion. I psykologutlåtandet är det därför viktigt att nämna vilken testversion som använts samt vilka normer testresultaten jämförts med.

När det inte finns tillgång till egna test och normer förstärks vikten av gedigen kunskap och klinisk erfarenhet. Det är viktigt att de psykologer som utför kognitiva utredningar på svenska i Finland är medvetna om och väl förtrogna med de specifika aspekter som måste beaktas vid dessa utredningar. Eftersom många psykologer som utreder dessa barn är i början av sin karriär betyder detta också att regelbunden handledning är av största vikt.

Vid framtida testutveckling vore det naturligtvis optimalt om finlandssvenska versioner av och normer för de vanligaste psykologiska kognitiva testen skulle skapas, men det skulle kräva stora ekonomiska och praktiska resurser. För att trygga barnens rätt till vård på lika villkor behövs därför mera information om hur finlandssvenska barn presterar i de test som nu är i användning. Nationella, forskningsbaserade rekommendationer för kognitiva utredningar av barn och unga i Svenskfinland behövs också, för att kunna förenhetliga testförfarandet och stärka de finlandssvenska utredningarnas tillförlitlighet. Dessa bör också omfatta en rekommendation gällande de verbala beskrivningarna av testresultaten. För att ytterligare stärka medvetenheten om dessa specifi-

ka finlandssvenska frågor bör information om de test som är i bruk samt utredningsrekommendationerna aktivt spridas både skriftligen och genom utbildningar till alla som utför barnpsykologiska testningar på svenska i Finland.

Denna enkätstudie utgjorde inledningen på forskningsprojektet Finlandssvenska elevers prestationer i svenska kognitiva test (The FinSwed Study). Inom ramarna för projektet utreds hur de nyaste rikssvenska kognitiva testen fungerar i Svenskfinland. En målsättning med projektet är också att skapa rekommendationer för kognitiva utredningar av barn på svenska i Finland.

Information om författarna:

Johanna Rosenqvist; PsD; Psykolog, specialist i neuropsykologi; Avdelningen för psykologi och logopedi, Medicinska fakulteten, Helsingfors universitet; Linjen för neuropsykologi, HUS Neurocentrum, Helsingfors universitetssjukhus och Helsingfors universitet; Mehiläinen Terapiklinik, Helsingfors; johanna.rosenqvist@helsinki.fi

Susanna Slama; PsM; Psykolog, psykoterapeut; Avdelningen för psykologi och logopedi, Medicinska fakulteten, Helsingfors universitet; Niilo Mäki Institutet, Jyväskylä; susanna.slama@helsinki.fi

Anu Haavisto; PsD; Psykolog, specialist i neuropsykologi; Avdelningen för psykologi och logopedi, Medicinska fakulteten, Helsingfors universitet; Institutionen för kvinnors och barns hälsa, Karolinska Institutet, Stockholm, Sverige; anu.haavisto@helsinki.fi

REFERENSER

- Benson, N. F., Floyd, R. G., Kranzler, J. H., Eckert, T. L., Fefer, S. A., & Morgan, G. B. (2019). Test use and assessment practices of school psychologists in the United States: Findings from the 2017 National Survey. *Journal of School Psychology, 72*, 29–48. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2018.12.004>
- Delatte, S. (2015). An evaluation of an adapted version of WISC-IV for 10- and 11-year-old Swedish-speaking children in Finland [Pro gradu. Åbo Akademi]. ALMA – Söktjänsten för Åbo Akademis bibliotek, arkivmaterial och elektroniska resurser.
- Farmer, R. L., Goforth, A. N., Kim, S. Y., Affrunti, N., Naser, S., Lockwood, A., & Affrunti, N. (2021). Status of school psychology in 2020: Part 2, professional practices in the NASP membership survey. *NASP Research Reports, 5*(3), 1–17.
- Fernando, K., Chard, L., Butcher, M., & McKay, C. (2003). Standardisation of the Rey Complex Figure Test in New Zealand children and adolescents. *New Zealand Journal of Psychology, 32*(1), 33–38.
- Haitana, T., Pitama, S., & Rucklidge, J.J. (2010). Cultural biases in the Peabody Picture Vocabulary Test-III: Testing tamariki in a New Zealand sample. *New Zealand Journal of Psychology, 39*(3), 24–34.
- Karlsson, L. C., Soveri, A., Räsänen, P., Kärnä, A., Delatte, S., Lagerström, E., Mård, L., Steffansson, M., Lehtonen, M., & Laine, M. (2015). Bilingualism and performance on two widely used developmental neuropsychological test batteries. *PLOS ONE, 10*(4), e0125867. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0125867>
- Korkman, M. (2000). NEPSY. Psykologiförlaget AB.
- Korkman, M., Kirk, U., & Kemp, S. L. (2008). NEPSY-II. Psykologien kustannus.
- Korkman, M., Kirk, U., & Kemp, S. L. (2011). NEPSY-II. Svensk version. Manual. Pearson.
- Kuuskorpi, T. (2012). Psykologisten testien käyttö Suomessa [Doktorsavhandling, Åbo universitet]. Turun yliopiston avoin julkaisuarkisto (UTUPub). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4948-9>
- Leinonen, T., & Tandefelt, M. (2007). Evidence of language loss in progress? Mother-tongue proficiency among students in Finland and Sweden. *International Journal of the Sociology of Language, 2007*(187-188), 185–203. <https://doi.org/10.1515/IJSL.2007.055>
- Mård, L. (2014). A Finland-Swedish adaptation of WISC-IV for 7-year-old children [Pro gradu, Åbo Akademi]. ALMA – Söktjänsten för Åbo Akademis bibliotek, arkivmaterial och elektroniska resurser.
- Pérez-García, M., de Dios Luna, J., Torres-Espínola, F. J., Martínez-Zaldívar, C., Anjos, T., Steenweg-de Graaff, J., Weber, M., Grote, V., Gruszfeld, D., & Verduci, E. (2019). Cultural effects on neurodevelopmental testing in children from six European countries: An analysis of NUTRIMENTHE Global Database. *British Journal of Nutrition, 122*(1), 59–67. <https://doi.org/10.1017/S0007114517000824>
- Puukko, J. (1999). WISC-III: Validiering av testet för finlandssvenska barn [Pro gradu, Åbo Akademi]. ALMA – Söktjänsten för Åbo Akademis bibliotek, arkivmaterial och elektroniska resurser.
- Rabin, L. A., Paolillo, E., & Barr, W. B. (2016). Stability in test-usage practices of clinical neuropsychologists in the United States and Canada over a 10-year period: A follow-up survey of INS and NAN members. *Archives of Clinical Neuropsychology, 31*(3), 206–230. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/arclin/acw007>
- Roivainen, E. (2019). European and American WAIS IV norms: Cross national differences in perceptual reasoning, processing speed and working memory subtest scores. *Scandinavian Journal of Psychology, 60*(6), 513–519. <https://doi.org/10.1111/sjop.12581>
- Rosenqvist, J. (2017). Children's neurocognitive performance: Relationships with culture, media use, age, and emotion recognition [Doktorsavhandling, Helsingfors universitet]. HELDA – Digital Repository of the University of Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3699-2>
- Rosenqvist, J., Lahti-Nuutila, P., Urgesi, C., Holdnack, J., Kemp, S. L., & Laasonen, M. (2017). Neurocognitive functions in 3- to 15-year-old children: An international comparison. *J Int Neuropsychol Soc, 23*(4), 367–380. <https://doi.org/10.1017/S1355617716001193>

- Ross-McAlpine, K. S. (2018). Aspects of the neuropsychological development and assessment of New Zealand children: A thesis presented in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Clinical Psychology at Massey University, Wellington, New Zealand [Doktorsavhandling, Massey University]. Massey Research Online. <https://mro.massey.ac.nz/handle/10179/14124>
- Räsänen, P. (2015, 20.3.2015). Inlärningssvårigheter hos finlandssvenska barn- har vi tillförlitliga mätmetoder? [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=K5Pd0t0jICE&t=5589s>
- Saarela, J. (2021). Finlandssvenskarna 2021: En statistisk rapport (978-952-9700-67-7). https://folktinget.fi/Site/Data/1597/Files/Finlandssvenskarna%202021_statistisk%20rapport_Folktinget_KLAR.pdf
- Shuttleworth-Edwards, A., Van der Merwe, A., Van Tonder, P., & Radloff, S. (2013). WISC-IV test performance in the South African context: A collation of cross-cultural norms. *Psychological assessment in South Africa: Research and applications*, 33-47.
- van de Vijver, F. J., Weiss, L.G., Saklofske, D. H., Batty, A., & Prifitera, A. (2019). A cross-cultural analysis of the WISC-V. In Weiss, L. G., Saklofske, D. H., Holdnack, J.A., & Prifitera, A. (Eds.), *WISC-V. Clinical use and interpretation* (pp. 223-244). Academic Press.
- Wechsler, D. (2009). WPPSI-III. NCS Pearson, Inc.
- Wechsler, D. (2010). WISC-IV. NCS Pearson, Ltd.
- Wechsler, D. (2014). WPPSI-IV. Svensk version. NCS Pearson, Inc.
- Wechsler, D. (2016). WISC-V. Svensk version. NCS Pearson Inc.